

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMAS

NUTARIMAS

DĖL KREIPIMOSI Į LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCINĮ TEISMĄ SU PRAŠYMU IŠTIRTI, AR LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO 2020 M. BALANDŽIO 21D. NUTARIMAS NR. XIII-2848 DĖL LIETUVOS AUKŠČIAUSIOJO TEISMO TEISĖJOS SIGITOS RUDĖNAITĖS ATLEIDIMO IŠ ŠIO TEISMO CIVILINIŲ BYLŲ SKYRIAUS PIRMININKO PAREIGŲ NEPRIĖŠTARAUJA LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJAI

2020 m. d. Nr.

Vilnius

Lietuvos Respublikos Seimas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 105 straipsnio pirmąja dalimi, 106 straipsnio pirmąja dalimi ir Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo įstatymo 63 straipsnio 1 punktu, 64 straipsnio 1 punktu, 65 straipsnio 1 dalies 1 punktu kreipiasi į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu iširti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimas Nr. XIII-2848 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 112 straipsnio 2 daliai, 115 straipsnio 1 dalies 4 punktui, konstituciniam teisinės valstybės, Konstitucijos viršenybės, valdžių padalijimo, teismo ir teisėjų nepriklausomumo principams.

1. Faktinės Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimo Nr. XIII-2848 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų“ (toliau – Nutarimas) rengimo bei priėmimo aplinkybės yra tokios:

1) Lietuvos Respublikos Seimas 2017 m. lapkričio 9 d. nutarimu Nr. XIII-720 paskyrė Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininke. Nutarimas įsigaliojo 2017 m. lapkričio 13 d. Pagal Teismų įstatymo 79 straipsnio 4 dalį Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininkas skiriamas penkeriems metams.

2) 2019 m. rugpjūčio 31 d. Lietuvos Respublikos Seimui 2019 m. liepos 25 d. nutarimu Nr. XIII-2404 atleidus Rimvydą Norkų iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjo ir šio teismo pirmininko pareigų, paskyrus į kitas pareigas, Lietuvos Aukščiausiasis Teismas neturėjo

nuolatinio pirmininko. Siekdamas užpildyti šią pareigybę Lietuvos Respublikos Prezidentas, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 112 straipsnio penktąja dalimi, 2019 m. gruodžio 16 d. dekretu Nr. 1K-162, prašė Teisėjų tarybą patarti dėl teikimo Lietuvos Respublikos Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų ir skirti ją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke.

3) 2019 m. gruodžio 16 d. nutarimu Nr. 13P-208-(7.1.2) Teisėjų taryba nutarė patarti Lietuvos Respublikos Prezidentui teikti Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų ir skirti ją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke.

4) Lietuvos Respublikos Prezidentas 2019 m. gruodžio 16 d. dekretu Nr. 1K-164, vadovaudamasis Lietuvos Respublikos Konstitucijos 84 straipsnio 11 punktu, 112 straipsnio antrąja ir penktąja dalimis, Lietuvos Respublikos teismų įstatymo 79 straipsnio 1, 3 ir 4 dalimis, 81 straipsnio 1 dalies 3 punktu, 3, 7 dalimis, 90 straipsnio 1 dalies 4 punktu, atsižvelgdamas į Teisėjų tarybos patarimą, teikė Lietuvos Respublikos Seimui atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų ir skirti ją Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke.

5) 2020 m. balandžio 21 d. Seimas, siekdamas priimti nutarimą „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų ir skyrimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke“, atliko du slaptus, atskirus balsavimus (atleidimas iš pareigų ir skyrimas į pareigas buvo išdėstyti skirtinguose minėto nutarimo straipsniuose), kuriais balsuota dėl šio nutarimo 1 straipsnio, kuris nustatė: „Atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų.“ ir 2 straipsnio, kuris nustatė: „Paskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją Sigitą Rudėnaitę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke.“

6) Pirmuoju slaptu balsavimu dėl pirmojo nutarimo straipsnio Seimas pritarė Sigitos Rudėnaitės atleidimui iš Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų (balsavimo rezultatai: už 68, prieš 34, susilaikė 17). Antruoju slaptu balsavimu Seimas nepritarė nutarimo 2 straipsniui, kuris numatė Sigitos Rudėnaitės paskyrimą Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke (balsavimo rezultatai: už 52, prieš 46, susilaikė 23, sugadinti biuleteniai 5).

7) Tokiu būdu įvyko konstitucinis teisinis kazusas, kai Seimas, neturėdamas tam Konstitucinio teisinio pagrindo, atleido pareigas einančią Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę, neperkeldamas jos į kitas pareigas.

2. Konstituciniai teisiniai argumentai:

1) Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau – Konstitucija) 112 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad Aukščiausiojo Teismo teisėjus, o iš jų – pirmininką, skiria ir atleidžia Seimas Respublikos Prezidento teikimu. Pagal to paties straipsnio 5 dalį, dėl teisėjų paskyrimo, paaukštinimo, perkėlimo ar atleidimo iš pareigų Respublikos Prezidentui pataria speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija.

2) Vadinasi, Konstitucijos 112 straipsnio 2 dalis ir 5 dalis nustato specifinę Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjų ir teismo pirmininko (ši procedūra *inter alia* taikoma ir skyriaus pirmininkų skyrimo procedūrai) procedūrą, kurioje dalyvauja Lietuvos Respublikos Prezidentas (teikia kandidatūras į šio teismo teisėjus ir pirmininkus), teisminės valdžios savivaldos institucija Teisėjų taryba (pataria Lietuvos Respublikos Prezidentui skirti ar atleisti šio teismo teisėjus) ir įstatymų leidžiamoji valdžia Seimas (skiria ir atleidžia šio teismo teisėjus ir pirmininkus).

3) Nors pačioje Konstitucijoje *expressis verbis* nėra numatyta Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko skyrimo ir atleidimo procedūra, Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas (toliau – Konstitucinis Teismas) yra nurodęs, kad įstatymų leidėjas gali įstatymais numatyti nurodytas pareigas, nustatyti asmenų skyrimo į jas tvarką. Nustatydamas šias pareigas įstatymų leidėjas yra saistomas Konstitucijos 5 ir kituose straipsniuose įtvirtintos valdžių pusiausvyros bei Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalyje įtvirtinto teisėjo ir teismų nepriklausomumo principo.¹ Įstatymų leidėjas Lietuvos Respublikos teismų įstatymo (toliau – Teismų įstatymas) 79 straipsnio 1-3 dalyse įtvirtino analogišką Konstitucijos 112 straipsniui Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyrių pirmininkų skyrimo, o 81 straipsnio 1 dalies 3 dalyje atleidimo procedūras.

4) Siekiant tinkamai įgyvendinti valdžių pusiausvyros principą Seimas, skirdamas ir atleisdamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjus ir skyriaus pirmininkus, yra ribojamas Konstitucijoje nustatytų imperatyvų. Konstitucinis Teismas yra nurodęs, kad aiškinant Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtintą teisinį reguliavimą konstatuotina, kad jame yra nustatyti teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindai (Konstitucinio Teismo 1994 m. gruodžio 22 d., 1995 m. gruodžio 6 d. nutarimai). Pagal šį straipsnį teisėjai yra atleidžiami iš pareigų šiais atvejais: kai teisėjas pats, niekieno neverčiamas (savo valia), prašo būti atleistas iš pareigų – atsistatydina (Konstitucijos 115 straipsnio 1 punktas), kai pasibaigia teisėjo įgaliojimų laikas arba teisėjas sulaukia įstatyme nustatyto pensinio amžiaus (Konstitucijos 115 straipsnio 2 punktas), kai teisėjo sveikatos būklė yra tokia, kad jis negali atlikti teisėjo pareigų (Konstitucijos 115 straipsnio 3 punktas), kai teisėjas jo sutikimu yra išrenkamas į kitas pareigas arba jo sutikimu perkeliamas į kitą darbą (Konstitucijos 115 straipsnio 4 punktas), kai teisėjas savo poelgiu pažemino teisėjo

¹ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d. nutarimas Nr. 16/98.

vardą (Konstitucijos 115 straipsnio 5 punktas), kai įsiteisėjo teisėją apkaltinęs teismo nuosprendis (Konstitucijos 115 straipsnio 6 punktas).

5) Konstitucijos 115 straipsnyje nustatyti teisėjų atleidimo iš pareigų atvejai ir pagrindai skiriasi *inter alia* tuo, kad vieni iš jų (Konstitucijos 115 straipsnio 2 punkte numatyti teisėjo įgaliojimų laiko pasibaigimas arba įstatyme nustatyto pensinio amžiaus sulaukimas; Konstitucijos 115 straipsnio 6 punkte numatytas teisėją apkaltinusio teismo nuosprendžio įsiteisėjimas) yra susiję vien su objektyvaus pobūdžio fakto nustatymu (konstatavimu), o kiti (Konstitucijos 115 straipsnio 1 punkte numatytas atsistatydinimas – prašymas atleisti iš pareigų; Konstitucijos 115 straipsnio 3 punkte numatyta sveikatos būklė, neleidžianti jam atlikti teisėjo pareigų; Konstitucijos 115 straipsnio 4 punkte numatyti išrinkimas teisėjo sutikimu į kitas pareigas arba perkėlimas teisėjo sutikimu į kitą darbą; Konstitucijos 115 straipsnio 5 punkte numatytas poelgis, kuriuo buvo pažemintas teisėjo vardas) suponuoja ne tik atitinkamų faktų nustatymą (konstatavimą), bet ir jų vertinimą.²

6) Skiriant ar atleidžiant Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėją arba šio teismo ar skyriaus pirmininką Konstitucijos 112 straipsnio 2 ir 5 dalys sistemiškai taikytinos su Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtintais teisėjų atleidimo pagrindais.

7) Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko įgaliojimų trukmė pagal Teismų įstatymo 79 straipsnio 4 dalį – penkeri metai. Sistemiškai aiškinant šią nuostatą su Konstitucijos 115 straipsnyje nustatytais pagrindais Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininkas gali būti atleistas 1) savo noru; 2) pasibaigus įgaliojimų laikui arba sulaukęs įstatyme nustatyto pensinio amžiaus; 3) dėl sveikatos būklės; 4) išrinkus į kitas pareigas arba jo sutikimu perkėlus į kitą darbą; 5) kai savo poelgiu pažemino teisėjo vardą; 6) kai įsiteisėja jį apkaltinęs teismo nuosprendis.

8) Šios konkrečios konstitucinės justicijos byloje aktualus Konstitucijos 115 straipsnio 1 dalies 4 punktas, kuris dėl susidariusios situacijos specifikos, savo esme įtvirtina sąlyginį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko atleidimą. Esant tokiai situacijai, kai Seimas sprendžia dėl to paties Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko perkėlimo į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas, pagal Konstituciją Seimas turi konstitucinius įgaliojimus pasiekti dvejopo pobūdžio rezultata: 1) atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininką ir paskirti jį Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku; 2) nepaskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku.

9) Konstitucijos 115 straipsnyje įtvirtinti teisėjų atleidimo pagrindai lemia, kad Seimas neturi konstitucinių įgaliojimų vienu metu atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus

² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 15.3.1. punktas.

pirmininką iš jo einamų pareigų ir tuo pačiu metu jo nepaskirti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininku. Taip yra dėl to, kad Konstitucija, kartu ir ją įgyvendinantis Teismų įstatymas, nenumato galimybės atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininką ne Konstitucijos 115 straipsnyje numatytais pagrindais.

10) Šiuo konkrečiu atveju Konstitucijos 115 straipsnio 1 dalies 4 punktą apima du būtini Seimo balsavimu patvirtinti juridiniai faktai, t. y. pirma, Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininko atleidimą su sąlyga, kad pastarasis bus paskirtas šio teismo pirmininku. Atleidimas šiuo atveju yra sąlyginio pobūdžio, t. y. jis yra determinuotas teisėjo paskyrimo iš ankstesnių pareigų į naująsias. Tačiau šiuo konkrečiu atveju įvyko konstitucinis teisinis kazusas, kai Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkė atleista (iš skyriaus pirmininkės pareigų), jos neperkėlus į kitas pareigas ir nepasibaigus jos, kaip skyriaus pirmininkės, Teismų įstatyme nustatytam 5 metų paskyrimo į šias pareigas terminui.

11) Pažymėtina, jog Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad Konstitucijoje yra įtvirtintas baigtinis teisėjų atleidimo iš pareigų pagrindų sąrašas, kad šis sąrašas negali būti išplėstas įstatymais ar kitais teisės aktais. <...> Konstitucijos 115 straipsnyje vartojama formuluotė „teisėjai atleidžiami įstatymo nustatyta tvarka“ reiškia ir tai, kad Teismų įstatyme nustatytos teisėjų atleidimo iš pareigų tvarkos privalo laikytis visi subjektai, kurie pagal Konstituciją ir Teismų įstatymą turi įgaliojimus spręsti teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus arba Teismų įstatyme nustatytais būdais turi įgaliojimus dalyvauti sprendžiant teisėjų atleidimo iš pareigų klausimus. <...> Teismų įstatyme nustatydamas teisėjų atleidimo iš pareigų tvarką įstatymų leidėjas pagal Konstituciją turi tam tikrą diskreciją, tačiau nustatydamas šią tvarką įstatymų leidėjas negali *inter alia* paneigti ar suvaržyti Konstitucijoje įtvirtintų Respublikos Prezidento, Seimo, taip pat Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodytos specialios teisėjų institucijos konstitucinių įgaliojimų. Konstitucijos 84 straipsnio 11 punkte įtvirtinti Respublikos Prezidento, taip pat Konstitucijos 67 straipsnio 10 punkte įtvirtinti Seimo įgaliojimai formuojant teisminę valdžią – tai reikšmingas šių valstybės valdžios institucijų konstitucinio statuso elementas; nurodytų Respublikos Prezidento ar Seimo įgaliojimų šioje srityje pakeitimas ar apribojimas, taip pat nustatymas tokios šių įgaliojimų įgyvendinimo tvarkos, kad Respublikos Prezidento ar Seimo veiksmai būtų sąlygojami ar saistomi Konstitucijoje nenumatytų institucijų ar pareigūnų sprendimų, reikštų Respublikos Prezidento ar Seimo konstitucinės kompetencijos pasikeitimą.³

12) Dėl teisėjo įgaliojimų trukmės laiko prasme Konstitucinis teismas yra nurodęs, kad Konstitucija ne tik įpareigoja įstatymų leidėją visų Konstitucijos 111 straipsnio 1 dalyje nurodytų Lietuvos Respublikos teismų steigimą ir kompetenciją (taigi ir bendrosios kompetencijos teismų statusą, formavimą, įgaliojimų vykdymą (veiklą) bei jo garantijas, šių teismų teisėjų statusą ir t.

³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. lapkričio 27 dienos nutarimas Nr. 10/04-12/04-18/04 A.

t.) nustatyti įstatymu, bet ir *expressis verbis* įtvirtina to įstatymo pavadinimą – tai Teismų įstatymas. Taigi ir teisėjų bei teismų pirmininkų įgaliojimų trukmė turi būti reglamentuojama būtent Teismų įstatymu. Teisėjų įgaliojimų trukmės reguliavimas įstatymu yra viena esminių teisėjų nepriklausomumo garantijų.⁴

13) Šioje konkrečioje situacijoje Seimas veikė *ultra vires*, t. y. ignoruodamas cituotą Konstitucinio Teismo doktriną, konstitucinius teisinės valstybės, valdžių padalijimo, atsakingo valdymo, teismų nepriklausomumo principus.

14) Atskirai balsuodamas dėl nutarimo „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės pareigų ir jos skyrimo Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininke“ 1 ir 2 straipsnių ir tokiu būdu atleidęs Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę iš pareigų, jos nepaskirdamas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko pareigas, Seimas nepaisė Lietuvos Respublikos Prezidento ir svarbiausios teisėjų savivaldos institucijos – Teisėjų tarybos, valios. Tiek Lietuvos Respublikos Prezidento dekretu, tiek Teisėjų tarybos dekretu buvo išreikšta šių subjektų valia atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę iš jos einamų pareigų tik su sąlyga, kad ji bus paskirta į šio teismo pirmininko pareigas.

15) Apibrėždamas Teisėjų tarybos svarbą skiriant ir atleidžiant teisėjus, Konstitucinis Teismas išaiškino, kad formuojant teisėjų korpusą dalyvauja (taigi tam tikrus konstitucinius įgaliojimus turi) ir Konstitucijos 112 straipsnio 5 dalyje nurodyta speciali įstatymo numatyta teisėjų institucija. Formuojant teisėjų korpusą ši speciali teisėjų institucija (kuri, kaip minėta, yra svarbus teismo, kaip savarankiškos valstybės valdžios, savivaldos elementas) yra atsvara Respublikos Prezidentui kaip vykdomosios valdžios subjektui (Konstitucinio Teismo 1999 m. gruodžio 21 d., 2004 m. gruodžio 13 d. nutarimai). Konstitucijoje įtvirtinti teisminės valdžios visavertiškumas, savarankiškumas, nepriklausomumas, konstitucinis valdžių padalijimo principas neleidžia minėtos specialios teisėjų institucijos konstitucinės paskirties ir funkcijų aiškinti taip, kad būtų paneigiamas arba ignoruojamas jos, kaip atsvaros Respublikos Prezidentui formuojant teisėjų korpusą, vaidmuo.⁵ <...> Šios specialios teisėjų institucijos konstitucinių įgaliojimų negali perimti ar pasisavinti joks pavienis pareigūnas (*inter alia* joks teisėjas ar kitas teisminės valdžios pareigūnas, jokio teismo pirmininkas), taip pat jokia kita institucija.⁶

16) Šiuo konkrečiu atveju Seimas, atleisdamas Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę, nepaisydamas Teisėjų tarybos valios atleisti šio teismo Civilinių bylų

⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 4.2 punktas.

⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 12 punktas.

⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. gegužės 9 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 13 punktas.

skyriaus pirmininkę su sąlyga, kad ji bus paskirta šio teismo pirmininke, paneigė Teisėjų tarybos, kaip svarbiausio teisminę valdžią atstovaujančio subjekto, valią. Taip buvo pažeisti konstituciniai valdžių padalijimo, stabdžių ir atsvarų principai.

17) Šiame nutarime nurodytais veiksmais Seimas, be kita ko, pažeidė teismų ir teisėjo nepriklausomumo principą (Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalis). Konstitucinis Teismas savo aktuose yra suformulavęs plačią oficialiąją konstitucinę teisėjo ir teismų nepriklausomumo doktriną, kurioje konstitucinis teisėjo ir teismų nepriklausomumo imperatyvas aiškinamas konstitucinio teisinės valstybės principo (kuris, kaip ne kartą savo aktuose yra konstatavęs Konstitucinis Teismas, integruoja įvairias Konstitucijoje įtvirtintas, jos saugomas ir ginamas vertybes ir kuriuo yra grindžiama visa Lietuvos teisės sistema ir pati Konstitucija) kontekste. Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad teisėjo ir teismų nepriklausomumas – ne savitiksliis dalykas, bet vienas iš esminių demokratinės teisinės valstybės principų, būtina žmogaus teisių ir laisvių apsaugos sąlyga; teismai, vykdydami teisingumą, privalo užtikrinti Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose įtvirtintos teisės įgyvendinimą.⁷

18) Minėtais veiksmais, kuriais Seimas, nesant konstitucinio pagrindo, atleido Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę, Seimas sumenkino konstitucines teisėjo ir teismų nepriklausomumo garantijas, nes sukūrė politinę-teisinę netikrumo būklę, kai potencialūs kandidatai į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjus (pavyzdžiui, paaukštinant Lietuvos apeliacinio teismo teisėjus) ar šio Teismo pirmininką atsiduria tokioje situacijoje, kai gali būti atleisti be Konstitucinio teisinio pagrindo, t. y. vien todėl, kad Seimas, ignoruodamas sąlyginį atleidimo pagrindą, gali padaryti atskirus balsavimus dėl teisėjo atleidimo iš eitų pareigų ir nepaskirti jo į Lietuvos Respublikos Prezidento siūlomas (ir Teisėjų tarybos pritarimo sulaukusias) pareigas.

19) Esant tokiai situacijai konstituciškai pagrįstas slaptas balsavimas gali būti tik tokiu atveju, jeigu dėl abiejų juridinių faktų (pirma, atleidimo iš ankstesnių pareigų ir, antra, paskyrimo į naujas pareigas) balsuojama vienu slaptu balsavimu išreiškiant pritarimą arba nepritarimą vienu metu patvirtinant arba nepatvirtinant abu juridinius faktus. Skirtingi balsavimai dėl abiejų šių juridinių faktų nėra ir negali būti suderinami su Konstitucijos 115 straipsnio 1 dalies 4 punkte nustatytu teisėjo atleidimo iš pareigų pagrindu, kai jis perkeliamas eiti kitas pareigas.

20) Esant šiame prašyme nurodytai faktinei situacijai ignoruojamas teisėjų ir teismo nepriklausomumo principas, nes potencialus kandidatas į Lietuvos Aukščiausiojo Teismo

⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 4.3 punktas.

teisėjus ar šio teismo pirmininkus niekada negalės būti užtikrintas, jog be pagrindo nebus atleistas iš vykdomų pareigų.

21) Konstitucinis Teismas taip pat yra pažymėjęs, kad pagal Konstitucijos 5 straipsnio 1 dalį Teismas vykdo valstybės valdžią – teisminę valdžią, kuri yra visavertė valstybės valdžia. Teismas – vienintelė iš valstybės valdžių, kuri yra formuojama ne politiniu, bet profesiniu pagrindu.⁸ <...> Teisėjų profesinės karjeros principo įgyvendinimas (kaip minėta, jo nesuabsoliutinant) yra viena iš sąlygų, leidžiančių užtikrinti, kad aukštesnių grandžių teismų teisėjais būtų skiriami kuo aukštesnės profesinės kvalifikacijos asmenys, taigi užtikrinti ir tai, kad teisingumas bus vykdomas taip, kaip numato Konstitucija, kad bus deramai saugomos ir ginamos žmogaus teisės ir laisvės, kitos konstitucinės vertybės, kad bus įgyvendinama Konstitucijoje, jai neprieštaraujančiuose įstatymuose ir kituose teisės aktuose išreikšta teisė.⁹

22) Konstitucinės teisės doktrinoje pažymima, kad teisėjui, kuris sąžiningai atlieka savo pareigas, Konstitucijos 115 straipsnyje yra garantuota, kad jis nebus atleistas iš pareigų kitais negu jame nustatytais pagrindais.¹⁰

23) Šiuo atveju, atleidus Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkę iš pareigų, nesant tam konstitucinio teisinio pagrindo, buvo paneigta konstitucinė idėja, jog teisminė valdžia yra formuojama, ne politiniu, o profesiniu pagrindu.

24) Plėtodamas teisėjo nepriklausomumo principo santykį ir pastarąjį siedamas su teisėjo įgaliojimų trukme, Konstitucinis teismas yra pažymėjęs, kad teisėjo įgaliojimų trukmė negali priklausyti nuo jį paskyrusių valstybės valdžios institucijų būsimų sprendimų, grindžiamų laisva nuožiūra.¹¹ Cituojamoje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas sprendė dėl teisėjo atleidimo iš pareigų suėjus jo Konstitucinių įgaliojimų terminui. Toliau cituojamas Konstitucinio Teismo išaiškinimas *mutatis mutandis* aktualus ir šio nutarimo kontekste: toks teisinis reguliavimas, kai yra numatyta galimybė pratęsti teisėjų įgaliojimus pasibaigus jų laikui (nesvarbu, kuriam laikui yra pratęsiami teisėjo įgaliojimai ir kokios grandies teismo teisėjui jie yra pratęsiami), gali sudaryti prielaidas kitiems asmenims bandyti daryti teisėjui tiesioginę ar netiesioginę įtaką, kad jis, siekdamas, kad jo įgaliojimai būtų pratęsti, priimtų tam tikrus sprendimus savo nagrinėjamose bylose; toks teisinis reguliavimas vertintinas kaip galintis teikti paskatą teisėjui bylas nagrinėti ir sprendimus jose priimti ne tik vadovaujantis įstatymu, kaip reikalauja Konstitucija (109 straipsnio 3 dalis), bet ir paisant to, kaip jo nagrinėjamose bylose priimti sprendimai atsilieps galimybei ateityje pratęsti jo įgaliojimus“, taip pat kad „toks teisinis

⁸Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 dienos nutarimas Nr. 38/04-39/04, 2 punktas.

⁹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2007 m. spalio 22 dienos nutarimas Nr. 38/04-39/04, 10 punktas.

¹⁰Red. E. Jarašiūnas, V. Sinkevičius, J. Žilys, M. Vainiūtė. *Lietuvos Konstitucinė Teisė*. Antroji laida, Registrų Centras, Vilnius, 2017 m., p. 629.

¹¹Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 4.4 punktas.

reguliavimas sudaro prielaidas teisėjui savo nagrinėjamosiose bylose priimti tokius sprendimus, kurie atitiks ne paties teisėjo, bet kurių nors kitų asmenų teisingumo sampratą“; toks teisinis reguliavimas, kai yra numatyta galimybė pratęsti teisėjų įgaliojimus pasibaigus jų laikui, išskyrus pačios Konstitucijos leidžiamas išimtis, yra nesuderinamas su Konstitucijoje įtvirtintu teisėjo ir teismų nepriklausomumo principu, su Konstitucijos 109 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią teisėjai ir teismai, vykdydami teisingumą, yra nepriklausomi, ir šio straipsnio 3 dalimi, kurioje nustatyta, kad teisėjai, nagrinėdami bylas, klauso tik įstatymo, su konstituciniu teisinės valstybės principu.¹²

25) Cituojamoje konstitucinės justicijos byloje Konstitucinis Teismas padarė išvadą, kad Seimo galios (diskrecija) sprendžiant įgaliojimų terminui suėjusio Lietuvos Aukščiausiojo Teismo pirmininko atleidimo iš šių pareigų klausimą nėra beribės. Konstitucinis Teismas nurodė, kad nėra jokių konstituciškai pateisinamų aplinkybių, dėl kurių teismų pirmininkų, teismų skyrių pirmininkų neatleidimas iš pareigų pasibaigus jų įgaliojimų laikui būtų suderinamas su Konstitucija, nes teismų pirmininkų, teismų skyrių pirmininkų įgaliojimų pasibaigimas yra objektyvaus pobūdžio faktas, nesusijęs su jų laisvu apsisprendimu. Teismų pirmininkų, teismų skyrių pirmininkų neatleidimas iš pareigų pasibaigus jų įgaliojimų laikui negali būti traktuojamas ir kaip konstituciškai pateisinama bendro konstitucinio draudimo pratęsti teisėjo įgaliojimus pasibaigus jų laikui arba teisėjui sulaukus pensinio amžiaus išimtis.¹³

26) Plėtojant šias Konstitucinio teismo idėjas darytina loginė išvada, kad Seimas nėra laisvas atleisti Lietuvos Aukščiausiojo Teismo skyriaus pirmininką iš pareigų, jeigu tam nėra konstitucinio teisinio pagrindo.

27) Cituotame nutarime taip pat nurodyta, kad Seimo nario laisvas mandatas yra ribojamas konstitucinių imperatyvų. Konstitucinis Teismas nurodė, kad Seimo nario laisvo mandato įtvirtinimas, taip pat Seimo, kaip Tautos atstovybės, esmė suponuoja Seimo konstitucinę pareigą teisės aktais nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kad nebūtų sudaryta prielaidų Seimo nario laisvą mandatą naudoti ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais, bet Seimo nario ar jam artimų asmenų arba kitų asmenų privačiai naudai gauti, jų asmeniniais ar grupiniais interesais, kandidatą į Seimo narius iškėlusią ar jį rėmusią politinių partijų ar politinių organizacijų, visuomeninių organizacijų, kitų organizacijų ar kitų asmenų interesais, teritorinių bendruomenių, Seimo nario rinkimų apygardos rinkėjų interesais; įstatymų leidėjas privalo nustatyti tokį teisinį reguliavimą, kuris užtikrintų, kad Seimo narys dirbs tik Tautai ir Lietuvos valstybei, išvengs Tautos ir Lietuvos valstybės interesų supriešinimo su Seimo nario ir jam

¹² Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 4.4 punktas.

¹³ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 9 punktas.

artimų asmenų privačiais (asmeniniais ar grupiniais) interesais, kandidatą į Seimo narius iškėlusią ar jį rėmusią politinių partijų ar politinių organizacijų, visuomeninių organizacijų, kitų organizacijų ar kitų asmenų, teritorinių bendruomenių, Seimo nario rinkimų apygardos rinkėjų interesais; kartu Seimo nario veikla turi būti teisiškai reguliuojama taip, kad būtų įmanoma veiksmingai kontroliuoti, ar nėra minėto interesų supriešinimo, ar Seimo narys savo laisvo mandato nenaudoja ne Tautos ir Lietuvos valstybės interesais; Seimo narys, nepaisantis minėtų Konstitucijos reikalavimų, turi būti traukiamas atsakomybėn pagal Konstituciją ir įstatymus.¹⁴

<...> Seimo nario priesaika įpareigoja jį savo veikloje vadovautis Konstitucija, valstybės interesais ir savo sąžine ir nebūti varžomam jokių mandatų. Iš Seimo nario priesaikos jam kyla pareiga gerbti ir vykdyti Konstituciją ir įstatymus, sąžiningai vykdyti Tautos atstovo pareigas taip, kaip jį įpareigoja Konstitucija.¹⁵

<...> Seimo nario laisvas mandatas negali būti tapatinamas su Seimo nario absoliučiai laisvu veikimu vien savo nuožiūra, ignoruojant Konstituciją, nes Konstitucija suponuoja tik tokią Seimo nario nuožiūros ir tokią Seimo nario sąžinės sampratą, pagal kurią tarp Seimo nario nuožiūros bei Seimo nario sąžinės ir Konstitucijos reikalavimų bei jos saugomų ir ginamų vertybių nėra atotrūkio ar prieštaravimų. Taigi darytina išvada, kad konstitucinis Seimo nario laisvo mandato principas negali būti suprantamas kaip Konstitucijos ir įstatymų nevaržoma Seimo nario absoliuti laisvė veikti taip, kad Seimas negalėtų įgyvendinti iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir kad būtų priimti nesuderinami su Konstitucija sprendimai; priešingas konstitucinio Seimo nario laisvo mandato principo aiškinimas reikštų Seimo nariui iš Konstitucijos ir iš Seimo nario priesaikos kylančių imperatyvų nepaisymą.¹⁶

28) Taigi, šio nutarimo kontekste darytina išvada, kad Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Civilinių bylų skyriaus pirmininkės atleidimas iš šių pareigų, nesant konstitucinio teisinio pagrindo ir ignoruojant Konstitucijos imperatyvus, laikytinas veikimu už Seimo nario turimo laisvo mandato ribų. Toks elgesys niekaip nesuderinamas su konstituciniu teisinės valstybės ir Konstitucijos viršenybės principais.

n u t a r i a:

1 straipsnis.

Kreiptis į Lietuvos Respublikos Konstitucinį Teismą su prašymu ištirti, ar Lietuvos Respublikos Seimo 2020 m. balandžio 21 d. nutarimas Nr. XIII-2848 „Dėl Lietuvos Aukščiausiojo Teismo teisėjos Sigitos Rudėnaitės atleidimo iš šio teismo civilinių bylų skyriaus pirmininko pareigų“ neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijos 112 straipsnio 2 daliai,

¹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 10.3 punktas.

¹⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 10.4 punktas.

¹⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2009 m. gegužės 15 dienos nutarimas Nr. 13/04-21/04-43/04, 10.5 punktas.

115 straipsnio 1 dalies 4 punktui, konstituciniam teisinės valstybės, Konstitucijos viršenybės, valdžių padalijimo, teismo ir teisėjų nepriklausomumo principams.

Seimo Pirmininkas

Teikia Seimo nariai:

Stasys Šedbaras

Julius Sabatauskas

Irena Haase

Vilija Aleknaitė Abramikienė